

Woensdag 28 oktober 1914 – ochtendeditie

Hedenmiddag zal, zo meldt De Telegraaf, in een bijeenkomst te Amsterdam van stadsbedienden en ambtenaren van Antwerpen het voor hen zeer belangrijke antwoord van koning Albert op een zondag jongstleden verzonden telegram worden medegedeeld. In het telegram doet Koning Albert een beroep op de gemeentebeambten, om terug te keren. De bedoeling der bijeenkomst is, de terugkeer georganiseerd te doen plaats vinden.

Te Roosendaal vertoeven volgens officiële tellingen nog 7708 vluchtelingen. De heer J. Nijkerk te Amsterdam, eigenaar van de voormalige suikerraffinaderij Java te Roosendaal, heeft deze op verzoek van de burgemeester kosteloos afgestaan voor opnemng van behoeftige vluchtelingen. Daarin kunnen 6000 personen ondergebracht worden.

Van regeringswege zal Roosendaal als kamp voor vluchtelingen worden aangewezen.

Gisteren zijn met de treinen uit Merksem ongeveer 2500 vluchtelingen teruggekomen: in die richting vertrokken er 13.480.

Uit Maastricht meldt men ons:

Hedenmorgen zijn 180 van de Belgische vluchtelingen, die zaterdag uit Oldebroek zijn gekomen, weer daarheen vertrokken. De overigen, ongeveer 75, zullen over de grenzen worden gezet.

Hedennacht hebben op de politiebureaus aan de Markt en te Wijk tal van Belgische vluchtelingen (mannen) vertoefd, die uit Luik zijn gekomen en geen onderdak konden krijgen in het vluchtoord en de Herbenusschool.

Te Vlissingen zijn gistermorgen 300 vluchtelingen uit Oostende aangekomen.

Rotterdam.

Gewonde Belgische militairen.

Veertien gewonde Belgische militairen zijn gistermiddag met de stoomboot Middelburg I uit Middelburg, waar ze reeds in verpleging zijn geweest, aan de Oosterkade alhier aangebracht. Slechts twee hadden het uniform nog aan. Hun toestand is over het algemeen bevredigend. Drie zijn per brancard, de overigen per tram naar de Rode Kruiskliniek in de Raampoortstraat gebracht.

Belgische staatsschuld.

De Belgische regering heeft, naar het Handelsblad mededeelt, de rentebetaling op de Staatsschuld gestaakt. Ten gevolgen van de bezetting van het land door de Duitse troepen houden natuurlijk alle staatsinkomsten op te vloeien en is het derhalve voor België niet mogelijk de rente van zijn staatsschuld thans te betalen.

Parijs, 27 oktober. Officiële kennisgeving van vanmiddag drie uur:

In de streek tussen de IJzer en Lens is de strijd nog steeds buitengewoon hevig. Op dit deel van het front hebben de troepen der bondgenoten nergens terrein verloren. In de streek tussen Ieper en Roeselare zijn zij vorderingen blijven maken.

Breda, 27 oktober. Reizigers, die vanavond uit Oostende gekomen zijn delen mee, dat de slag bij Diksmuide en Nieuwpoort nog in hevigheid toeneemt. Voortdurend hoort men daar zwaar kanongebulder. In Oostende zelf liggen talloze gewonden. De bewoners zijn bijna allen gevlucht. Men ziet in de straten slechts

Duitse troepen, welke naar het front trekken en uit de slag terugkerende oververmoeide manschappen, welke te Oostende rust nemen. Op dit gedeelte van het front wordt bijna uitsluitend door Duitse marinesoldaten gevochten. Op de zeedijk hebben de Duitsers zwaar geschut opgesteld, dat de Engelse schepen, die voor de haven kruisten, verdreven heeft. Toch doemt nu en dan een oorlogsschip aan de horizon op, dat dan onder schot genomen wordt.

Ook in de duinen hebben de Duitsers kanonnen opgesteld. Oostende heeft van het Engelse geschutvuur niet veel geleden. Alleen het Hotel Majestic op de hoek op de hoek der Louisestraat is zwaar beschadigd. Het koninklijk verblijf, dat op dezelfde hoogte ligt, is ongedeerd. De Duitse soldaten hebben het paleis niet betreden, er staan schildwachten voor. In Oostende, dat op 10 km afstand van Nieuwpoort en op 25 km van Diksmuide ligt, kan men het gewoel van de slag duidelijk horen. Gisteren zijn er 500 Engelse krijgsgevangenen binnengebracht, die na een paar uur oponthoud doorgevoerd zijn naar Gent. Ook liggen er veel gewonde soldaten der bondgenoten. De wegen naar Gent zijn overdruk van vers aanrukkende troepen, maar vooral van lange treinen met gewonden.

Een Duitse hoofdofficier, die eergisteren ernstig gewond binnengebracht en later overleden was, is gisteren met militaire eer begraven.

Ook in de dorpen in de omtrek van Oostende zijn de bewoners grotendeels gevlucht. Voedsel is er weinig, daar alles opgeëist wordt ten behoeve van het Duitse leger. Nabij Oostende hebben de Duitse troepen een loods gebouwd voor luchtschepen. De loods is geheel van onontvlambaar linnen vervaardigd.

Uit Roosendaal wordt aan De Telegraaf gemeld: op het grensstation Essen zijn maandag de Duitsers teruggekeerd en zagen daar de

Duitse door de Belgische vlaggen vervangen. Dit was geschied door de ontvanger van de douane, die daarop gevankelijk is weggevoerd. De burgemeester moest een borgstelling van 1000 frank geven. Dit voorval heeft weer veel onrust in de grensgemeenten veroorzaakt.

Zwerftochten op het oorlogsterrein.

Brussel, 25 oktober.

Een onzer oorlogscorrespondenten schrijft ons:

Bij nacht en regen ben ik van Leuven naar Brussel gereden. Dat was in het geheel niet gevaarlijk.

Het sluitingsuur der cafés te Brussel is nog vrij vroeg (9 uur), maar enige bioscopen zijn alweer in volle werking en mogen hun talrijke bezoekers tot 10 uur vermaken. Als een doekje voor het bloeden heet het dan dat 10 of 15 percent voor de familiebetrekkingen der soldaten bestemd is, en de Brusselaar kan zich gemakkelijk wijs maken, dat hij een patriottisch werk verricht door erheen te gaan. Mijn oponthoud te Brussel is steeds zo kort als het maar enigszins kan, maar helaas moeten we hier bij de Duitse overheid, die bezit heeft genomen van de talrijke ministeries, vele uurtjes zoek brengen voor onze passen in orde zijn. En altijd is het de even bereidwillige als invloedrijke gezantschapsraad Van Vollenhoven, die ons met wenken en hulp ten allen tijde ten dienste staat. Zo is mijn eerste gang 's morgens naar het gezantschap, maar ik schrik terug als ik de brede poort met de dubbele deuren door ben. Steeds vindt men mensen hier, maar nu is het een menigte, die, het staat op de deur geschreven, twee aan twee, als in de Ark van Noach, binnen mag komen om hun zaak te bepleiten, en diverse vragen te doen. Mag ik onder deze omstandigheden de diplomaat lastig vallen?

Ik trek de stoute schoenen aan, en draai de deurknop om. Mis poes, de deur is op slot. Maar bij het binnenlaten van twee nieuwe martelaars, word ik opgemerkt en binnengeloodst. Ik maak enige dozijnen “gevallen” mee: passen naar Holland, reizen naar Holland, geïnterneerden in Holland, adressen in Holland, prijzen naar Holland, maar vele vragen ook hebben met Holland niets uit te staan. Zo moeten deze arme geplaagden de namen van alle Belgische gesneuvelden, gewonden, gevangenen en geïnterneerden weten en de vraag of op de zeereis naar Londen geen mijnengevaar is, is schering en inslag. Maar met een engelengeduld staat de heer Van Vollenhoven iedereen te woord, en tipt zijn secretaris antwoorden, die een ander van het door velen zo vurig verlangde zegel voorziet. Op verschillende hoopjes voor hem liggen, netjes gedrukt, lijsten van de autodiensten naar alle mogelijke plaatsen met prijzen, lijsten van inlichtingenbureaus en proclamaties, en nu eens wordt rechts dan weer links gegrepen, of in een ogenblikje een paar brieven gedictieerd, en twee nieuwe mensen verschijnen weer.

Ik kies verschrikt het hazenpad en ga wat antichambrenen bij het pasbureau in de Wetstraat, dat ik eindelijk triomfantelijk met een mooi papiertje verlaat.

Nu kunnen we de reisroute vaststellen, en daar we van het uiterste westen op de vorige reizen tamelijk genoeg gezien hebben, beslissen we, dat het vandaag via Bergen en Arras moet gaan, en weldra snorren we de Steenweg op Bergen af. Te Halle is juist marktdag en in niets laat de stemming in dit belangrijke stadje zich van die in vreedstijd onderscheiden. Ik geloof niet, dat ik er een enkele gesloten winkel gezien heb, en als het niet door de vrij zeldzame Duitse soldaten geweest was, die tussen de bevolking rondboemelen, dan had ik niet kunnen geloven dat ik mij hier in het door Duitsland bezette gebied bevond. Die bezetting schijnt de grote handelaars in

ieder geval weinig te drukken, want een levendiger marktbeeld kan ik me moeilijk voorstellen.

Daar waar, even buiten de stad, de wegen naar Bergen en Enghien zich scheiden, vraagt een Duitse soldaat of hij mee mag rijden naar Bergen om de veldpost te halen, wat wij toestaan, en deze daad berouwt ons niet, als de Duitser begint te vertellen van de slagen, die hier bij Bergen heeft meegemaakt.

Het toont ons de plaats, waar de Engelsen stand gehouden hebben, en de grote Duitse graven, links van de weg vóór Nimy, en maakt ons bij het kanaal over Jemappe naar Condé er op attent, dat bij de tweede brug rechts van onze weg de stormaanval het meest verwoed geweest is. Natuurlijk komt hij met het oude verhaal dat de Engelsen de witte vlag hesen, twee compagnieën Duitsers, die hen kwamen gevangen nemen, tot vlak bij de loopgraven lieten komen en hen toen zo goed als geheel met hun mitrailleuses wegmaaiden.

Te Bergen brengt hij mij gewillig bij de commandant, die mijn pas moet afstempelen, maar voorlopig te veel bezig is met de paardenkwestie om mij te woord te kunnen staan. Bergen blijkt het grote paardendepot te zijn van de westelijke troepenmacht der Duitsers en alle zieke paarden worden hier verzorgd. Nu schijnt echter het aantal Duitse veeartsen zeer beperkt en de majoor veearts, die hier in het paardenhospitaal fungeerde moest voor enige dagen naar het oosten vertrekken, waarop een Belg in zijn plaats aangesteld is en door de Duitsers betaald wordt.

Reeds heb ik vroeger opgemerkt, dat men op deze route uiterst weinig verwoeste huizen aantreft, en Nimy, waar hevig gevochten is bij de terugtocht de geallieerden, hier het enige plaatsje is, dat half verwoest de gevolgen van de oorlog toont. Toch is ook hier reeds veel opgeruimd, en het merkwaardigste is wel, dat de zwartgeblakerde

vensters tot halverhoogte reeds toe gemetseld zijn, terwijl glasscherven bovenop de dieven het inklimmen moeten beletten.

Op de lange weg van Bergen over Quievrain naar Valenciennes zie ik slechts een enkel verbrand huis, en vele koeien in de weide, alsook de typische hooischelven.

Ons treft het zeer, dat de weg van Brussel naar Bergen, waar geen transporten en troepen langs trekken, daar de spoorweg hier alweer hersteld is, overal door dubbele posten streng bewaakt wordt, terwijl de lijn Bergen-Valenciennes waar we kilometerslange transporten en veel troepen zien voorbijrijden, ons geheel vrij gelaten wordt. Bij de Franse grens vinden we aanzienlijke reservetroepen, die nog geoefend worden, en grote ruiterscharen, die hun blijkbaar pas gerekwireerde paarden in de weide afrijden

Op de velden wordt nog veel gewerkt, en de Franse boerinetjes in de typische blauwe broeken, die ze voor dit werk dragen, bebouwen hun akkers als in vreedestijd. Ook in de vele mijnen, die in deze streken de kolenlagen ontginnen, wordt druk gewerkt op speciaal bevel van de Duitsers, die natuurlijk de kolen gebruiken, maar hierdoor tevens werk verschaffen aan de bevolking, zodat de streek nog een zeer welvarende en bedrijvige indruk maakt.

Nu en dan passeren we transporten, die klaarblijkelijk geen militair karakter hebben, en steeds vergezeld zijn van een paar heren in burger, die men wel op een Duits gemeentebureau, maar niet op een vrachtautobiël zou vermoeden. Een vraag om hulp van een van die auto's geeft ons een welkome gelegenheid om, terwijl de chauffeurs een band repareren, met twee van die heren in gesprek te komen. Ze komen uit Karlsruhe en begeleiden zelf een "Liebesgabe" voor de troepen aan het front, die door de dames van Karlsruhe bij elkaar gebracht is. Ze hebben van alles: tabak, sigaren,

sigaretten, chocolade, wijn, bier, conserven, vruchten, sokken en kranten.

Verwonderd kijken wij de rij wagens langs, en vragen op hoeveel man hier gerekend is. O, zeggen ze, dit is bestemd voor zes regimenten, dus zowat 20.000 man, maar, voegen ze er verontschuldigend bij, dit is reeds het tweede transport en aan het derde wordt hard gewerkt. Hier staan 15 wagens, die elk 1000 tot 2000 kilo torsen, en dus is er hier voor elk van die mannen aan het front ruim een kilogram goede dingen.

We naderen Valenciennes, dat vrijwel vol militairen zit, waarvan er velen reeds het ijzeren kruis dragen, een bewijs, dat hun korps ter verpozing afgelost is. Andere soldaten staan klaar in de straten om naar Rijsel af te marcheren, en zoeven bereikt de tijding de stad, dat 1200 Engelsen bij die stad gevangen genomen zijn, welk bericht de soldaten elkaar lachend op straat toeroepen.

Vol van het nieuwtje treden enige dokters van het Rode Kruis met ons in een restaurant, waar we allen aan de table d'hôte plaats nemen. Deze officieren van het Rode Kruis dragen allen, het is uiterst vreemd, een lange sabel, en de soldaten van datzelfde Rode Kruis vergeten nooit hun geweren in de wagens mee te nemen, maar dit is nog niet zo vreemd als het gehectografeerde legerbevel, dat een der dokters voorleest, en waarin slechts over de Engelsen gesproken wordt, die gemeen genoeg zijn tegen de Duitsers te vechten!

“Toon door daden, wat ge van hun gedrag denkt. Zeigt es Ihnen durch Hiebe ganz besonderer Art! Drauf los!”

Maar ons diner loopt niet rustig af. Een vliegtuig, heet het, en in een oogwenk zijn we allen buiten, waar we niet één, maar drie vliegtuigen ontdekken, waarbij er zich nog wel drie anderen voegen.

Ik waan mij opnieuw op het vliegveld te Villacoublay. Het getuur door de kijkers geeft dan als resultaat, dat er twee Engelsen, één Fransman en drie Duitsers zijn. De Engelsen zijn het best te herkennen door hun lichtblauwe kleur, die in het zonlicht als een spiegel blinkt en weerkaatst.

Nu krijgen we dus een vliegerduel. Geschoten wordt er niet door de soldaten in de stad, want ze schijnen in het geheel niet zeker te zijn of die andere ook niet misschien een Duitser is, en de Engelsen vliegen steeds hoger, boven de Duitsers. Duidelijk kan men de verrichtingen volgen, maar het schijnt dat het schieten, dat ze zonder twijfel doen, en waarvan de mensen met kijkers de rookwolkjes beweren te zien, geen resultaat heeft, en betrekkelijk snel is het schouwspel voorbij, als de laatste vlieger in de wolken verdwijnt, zonder dat klaarblijkelijk een der partijen een voordeel heeft behaald.

Van Bergen af hebben we eerst flauw, maar bij nadering van Valenciennes steeds duidelijker, de kanonschoten gehoord, die de bij Arras vechtende legers met elkaar wisselen, en we begeven ons, ondanks het grote militaire verkeer, op weg naar Douay, om te trachten nog heden tot bij het grote gevecht door te dringen.

Volgens berichten aan het Belgische ministerie van oorlog worden de verliezen aan Belgische zijde in de gevechten aan de IJzer op 10.000 doden en gewonden geschat. Die van de Duitsers moeten veel groter zijn. Na aankomst van Franse en Engelse versterkingen is de stand van zaken voor de bondgenoten op dit gedeelte van het front veel gunstiger geworden.

Aan de Times wordt uit Noord-Frankrijk geseind dat eergisterochtend na hevige nachtelijke gevechten 2000 lijken van Duitsers in het

IJzerkanaal dreven. Het water was rood van het bloed. De straten van Diksmuide waren met doden bezaaid.

Het nachtelijke gevecht was een ware hel geweest. Van het vallen van de avond tot het aanbreken van de dag was van man tegen man gevochten. Soms vielen de strijders samen in het kanaal en verdronken beiden.

De Duitsers hadden bevel gekregen, het kanaal tot elke prijs over te trekken. Een gevangen genomen officier erkende het, "al moet het duizenden soldaten kosten, we moeten er over" was gezegd. De correspondent schat de verliezen aan Duitse zijde alleen die nacht op 5000 man. Hij seint voorts dat zaterdag een Duitse brigade, die langs de kust marcheerde, tussen Nieuwpoort en Middelkerke door het vuur der Engelse oorlogsschepen vernietigd is.

Van Engelse zijde.

De Britse legatie te 's-Gravenhage heeft van het ministerie van Buitenlandse Zaken te Londen een communiqué ontvangen, waaraan wij het volgende ontleen.

De slag, beschreven als de meest verwoede van de hele oorlog, duurt voort. De Duitsers, die de IJzer op één plaats waren overgetrokken, is een verdere opmars belet, en de bondgenoten hebben vorderingen gemaakt bij Armentières, Rijsel en Arras en houden stand op de lijn Nieuwpoort-Diksmuide. Lord Kitchener meldt, dat de toestand zich bevredigend ontwikkelt. Er wordt hevig en voortdurend gevochten, en de bondgenoten winnen terrein en hebben veel krijgsgevangenen gemaakt. Een van onze divisies heeft twee kanonnen veroverd. Het moreel en de toestand van de bondgenoten wordt uitstekend genoemd. Het doel van de Duitsers schijnt van secundaire aard te zijn: Calais te veroveren, niet om

strategische redenen, maar alleen om schrik in Engeland te verspreiden.

Geslagen op het oostelijke front, in Frankrijk bijna schaakmat gezet, zonder hoop Warschau of Parijs te bereiken, is het veroveren van Calais voor de Duitsers van weinig nut en een pover surrogaat voor de zegepraal van het Duitse leger die men zich had voorgesteld.

Men schrijft ons uit Gent op zondag:

De bevolking begint zich aan de toestand te wennen en beschouwt de Duitse militairen, die de stad bezetten, zo al niet met een vriendelijk oog, dan toch ook niet met zich in daden of woorden uitende tegenzin. In de cafés houden de Gentenaars zich alsof de Duitse soldaten niet bestaan en deze nemen dezelfde houding aan tegenover de burgers.

Tot voor enkele dagen voelde de bevolking het gebrek aan nieuws zeer erg.

Wel vent men in de straten met Duitse bladen, doch deze worden bijna uitsluitend door de militairen gekocht. Zaterdag werd het wat beter door de verkoop van Nederlandse nieuwsbladen.

Dagenlang heeft Gent in grote spanning verkeerd.

In de stillere wijken der stad hoorde men zowel bij dag als bij nacht zwaar kanonvuur, dat vrijdag en zaterdag naderde. Sedert zondagmorgen is het echter weer stil.

Wat is er gebeurd? Niemand, die het in de stad met zekerheid kan zeggen. Alle verkeer per rijwiel, automobiel en paard en wagen is op de wegen verboden. Vluchtelingen komen niet meer aan. Waarschijnlijk wordt ook de tocht naar de stad belet.

Ik heb een poging gedaan om het terrein van de strijd te naderen. Per rijwiel trok ik erop uit, in het bezit van een pas, gevisieerd door een Duitse consul: "Gut zum Eintritt in das von Deutschen Truppen besetzte Belgische Staatsgebiet und zurück mit ein Fahrrad".

Ik dacht er heel ver mee te komen, maar reeds te Deinze, 18 km van Gent, werd ik door een Duitse wacht uitgenodigd van mijn rijwiel te stappen en het af te geven. Ik protesteerde en bracht het zover, dat ik mijn belangen kon gaan bepleiten bij de commandant der stad. Deze kon mij geen verlof geven met mijn rijwiel verder of zelfs terug te gaan. Ik moest mijn fiets te Deinze laten, totdat het verbod om te wielrijden was opgeheven. Op mijn vraag, wanneer dat zou zijn, luidde het antwoord van de Duitse officier: "vraag dat aan de kanonnen, die u hoort".

De stem van dat geschut was inderdaad zeer duidelijk hoorbaar, maar het antwoord niet verstaanbaar.

Verder doorgaan te voet was geoorloofd. Ik heb het geprobeerd, maar na een twee uur marcheren werd ik aangehouden. De avond was gevallen en de Duitse troepen weigerden me verdere doorgang. Er werd toen, naar een mij verstrekte mededeling, op ongeveer 20 km afstand slag geleverd. Ik schatte, afgaande op het geluid van het kanonvuur, de afstand korter.

Volgens mededelingen van vluchtelingen werd er gisteren reeds bij Tielt, op 33 km van Gent, gestreden. De laatste dagen zijn door de Duitsers uit Gent aanzienlijke versterkingen gezonden in zuidwestelijke richting.

Hedenmiddag gaf een Duits militair muziekkorps een concert op de Kouter te Gent. Het was een eigenaardig concert. De muzikanten stonden ter zijde van de grote muziektent. Het was heerlijk

najaarsweer en toch waren er geen 100 luisteraars. Duitse gendarmes reden rond; hier en daar stond een klein groepje burgers, verder waren er slechts Duitse soldaten. Een trieste vertoning.

Het aantal gewonden dat de laatste dagen te Gent is binnengebracht is niet gering. Telkens als er aan het Sint-Pietersstation gewonden arriveren, wordt het gehele stationsplein afgezet.

Nieuwe bevelen aan de bevolking zijn door de Duitse overheid uitgevaardigd. Zo is nogmaals gepubliceerd, dat de burgers al hun wapens moeten inleveren. Ook is het stilstaan op straat en het vormen van samenscholingen verboden. Streng word aan laatstgenoemd verbod de hand niet gehouden.

Merkwaardig is het 's avonds te 10 uur Belgische tijd de sluiting der cafés bij te wonen. Dan worden Duitse officieren uit de cafés verdreven door ... Belgische politieagenten.

Blijkens berichten in Engelse bladen heeft het grootste deel der opvarenden van het in het Kanaal gezonken Franse stoomschip Amiral Ganteaume uit Belgische vluchtelingen bestaan, die op weg waren naar Havre.

Volgens de Daily News geschiedde de ramp maandagmiddag tussen Folkestone en Boulogne. Het stoomschip Queen kon het eerst hulp bieden en kort daarop verscheidene torpedojagers.

De Queen, welke meer dan 2000 geredden naar Folkestone heeft gebracht, rapporteert dat tal van passagiers der admiraal Ganteaume na de ontploffing overboord sprongen, hoewel hun verzekerd werd dat er geen onmiddellijk gevaar was. Sommigen van hen hebben zich aan wrakhout kunnen vastklampen en zijn door de Queen opgepikt. De meesten zijn echter aan boord gebleven totdat ze op de Queen konden overgaan. Het is tengevolge van de zware zee en de angst der

vluchtelingen een zeer lastige redding geweest. Gelukkig zonk de amiral Ganteaume niet dadelijk; hij was zelfs nog niet verdwenen, toen de Queen met de geredden verder voer.

De redding heeft niet meer dan een goed half uur geduurd. Er waren veel vrouwen en kinderen onder de vluchtelingen. Sommige beangstigde ouders hebben hun kinderen letterlijk van het ene schip aan boord van het andere geworpen, waar ze door passagiers en bemanning werden opgevangen.

Over de oorzaak van de ramp is men het nog niet eens. De kapitein van de Amiral Ganteaume meent dat het schip op een mijn is gestoten, maar anderen geloven aan een ketelontploffing of een torpedoaanval. Het schip bleek nog niet in zinkende toestand te verkeren. De kapitein en een half dozijn leden der bemanning zijn aan boord gebleven in de hoop het naar de eerstvolgende haven te kunnen brengen, waarbij Franse torpedoboten, die in de nabijheid bleven, zo nodig hulp zouden bieden

De Amiral Ganteaume was een stalen schroefstoomschip van 4590 ton en in 1902 te Glasgow gebouwd. Het schip behoorde toe aan een firma te Havre.

Maandagmiddag is te Antwerpen een proclamatie in drie talen aangeplakt, waarin de opperbevelhebber van Antwerpen de Duitse soldaten met strenge straffen bedreigt, indien zij zich vergrijpen aan goederen van de Antwerpse bevolking. Goederen mogen alleen worden gerekwireerd op schriftelijk bevel van de opperbevelhebber. Duitse soldaten moeten met contant geld de benodigdheden voor persoonlijk gebruik kopen. Deze proclamatie heeft een zeer goede indruk op de bevolking gemaakt.

Van bevoegde zijde deelt met ons mee, dat de Belgische consul, de heer Laane, daar gistermiddag met zijn reisgenoten in zijn eigen auto in goede welstand is teruggekeerd.

Te Breda is een nieuw dagblad verschenen, de Gazet van België, La Belgique, gedeeltelijk in de Franse en gedeeltelijk in de Hollandse taal gedrukt.

Een redacteur van de Métropole en van de Etoile redigeren de krant, die op het ogenblik in 1.100 exemplaren gedrukt wordt.

Woensdag 28 oktober 1914 – avondeditie

Hulp voor België.

Op initiatief van de Amerikaanse gezant te Londen is daar een commissie van Amerikanen gevormd, genaamd American Commission for Relief in Belgium, speciaal ten doel hebbende de dreigende hongersnood in België te voorkomen. De commissie, welke reeds over zeer aanzienlijke geldmiddelen kan beschikken, stelt zich voor, dit doel te bereiken door van Engeland en Amerika scheepsladingen voedingsmiddelen te verschepen naar Rotterdam, ter doorzending geadresseerd aan de Amerikaanse gezant in België, naar Brussel, Antwerpen, Gent en Luik, van uit welke centra de verdeling zal plaats hebben door het inmiddels in België opgerichte Comité National de Secours et d'Alimentation en Belgique.

De eerste lading wordt reeds dezer dagen te Rotterdam verwacht.

De Amerikaanse gezant in Den Haag, dr. Henry van Dyke, is lid van deze commissie en heeft alle noodzakelijke besprekingen en onderhandelingen met de Nederlandse regering gevoerd en tot een

tevreden stellend resultaat gebracht. Ook de Amerikaanse consul te Rotterdam, de heer S. Listoe, maakt deel uit van de American Commission en steunt in elk opzicht deze beweging, welke voorts de sympathie en medewerking heeft van alle autoriteiten hier te lande.

De Duitse regering in België heeft niet alleen de invoer van levensmiddelen aan de commissie toegestaan, doch haar bovendien de waarborg gegeven, dat onder geen omstandigheden enig deel daarvan voor militaire doeleinden zal worden gerekruteerd.

De vertegenwoordigers voor Nederland, de heren kap. Lucey en Millard Shalar, hebben hun hoofdkantoor gevestigd bij Furness' Scheepvaart- en Agentuurmaatschappij, Calandstraat 11, alhier, welke firma de doorzending der ladingen naar België zal bezorgen.

Belgische vluchtelingen.

Aangezien het departement van oorlog weer de beschikking wenst te krijgen over de legerplaats te Oldebroek, zal vóór 15 november aanstaande door de zorgen van de regeringscommissaris voor de Belgische vluchtelingen, dr. Hendrik Muller, het vluchtelingenkamp te Oldebroek overgeplaatst worden naar de buurt van Nunspeet.

Het bezoek van de Amerikaanse gezant bij ons hof aan de kampen der vluchtelingen en aan de hospitalen te Roosendaal en Bergen op Zoom is gevolgd door een autotocht naar Antwerpen en de nabijliggende gemeenten Mechelen, Lier, Duffel, Walem en andere, in verband met de eventuele terugkeer van vluchtelingen in België, tot bevordering waarvan ook particulieren in Amerika bijdragen hebben geschonken.

De indruk werd verkregen, dat in de grote steden alles in orde was voor vestiging van terugkerende vluchtelingen, maar dat de kleinere plaatsen hiervoren vermeld, na de beschieting die zij ondergaan

hebben, nog niet in zodanige staat van herstel verkeren, dat zij voor de bewoners een onderdak zouden aanbieden.

Dr. van Dijke heeft ook Brussel bezocht.

In aansluiting met het bericht in ons ochtendblad van gisteren meldt men ons, dat het provinciaal comité tot hulpverlening aan vluchtelingen in Zeeland reeds gedurende tien dagen bijkans dagelijks hoeveelheden kleren en levensmiddelen uit Engeland ontvangt ter verdeling in de in deze provincie noodlijdende plaatsen.

Het Vluchtelingencomité te Breda heeft tot dusverre ongeveer 6000 vrijbiljetten voor de gratis terugkeer naar de Belgische grens verstrekt.

Gisteren zijn weerom ongeveer 200 vluchtelingen teruggekeerd.

Op de rooms-katholieke begraafplaats te Middelburg is hedenmorgen ter aarde besteld het stoffelijk overschot van de 37-jarige Belgische militair August François uit Oedelem, die in het gasthuis aan de bekomen wonden is overleden. De begrafenis heeft met militaire eer plaats gehad.

Van regeringswege wordt voortgegaan met internering der lastige elementen onder de Belgische vluchtelingen. Morgen worden weer 4 à 500 van zulke personen van Harderwijk naar Oldebroek overgebracht.

Rotterdam.

Belgische vluchtelingen.

Vandaag zijn weer ruim 1000 vluchtelingen van hier naar Antwerpen en omstreken vertrokken. De ochtendtreinen namen 428 betalenden en 176 kostelozen mee. Bovendien vertrokken met de extra trein van

9 uur 35 395 kostelozen. Deze trein, weer uit een 25-tal wagens samengesteld, was geheel bezet, toen hij het station Delftse Poort verliet; ongeveer 1000 vluchtelingen voerde hij mee.

Aan het station Beurs vertrokken vanmorgen slechts 89 vluchtelingen, van wie 1 kosteloos vervoerd werd. Met de trein van 11 uur 30 gingen bovendien nog 60 uitgewekenen mee, die te Gouda ingekwartierd waren geweest.

Gewonde Belgische militairen.

De namen van de gisteren namiddag uit Middelburg aangebrachte en in de Rode Kruiskliniek alhier opgenomen militairen zijn:

P. L. Akkerman, C. Tredez, C. de Smet, V. van Elsen, H. Rommelaere, J. Goossens, E. Glinne, H. Paulus, G. van Cleemput, A. Brandts, R. Triest, V. van den Berghe, F. Despicair en L. Patris.

Heden zijn uit de ziekeninrichtingen alhier zes Belgen ontslagen. Drie zijn er naar het interneringsdepot te Harderwijk gebracht, terwijl de anderen ter beschikking der politie gesteld zijn.

Amsterdam. Belgische vluchtelingen.

Met de extra trein van 7 uur 10 zijn heden 859 vluchtelingen naar Antwerpen teruggekeerd.

Parijs, 27 oktober. Officieel bericht van 11 uur 's avonds:

Niets anders is te vermelden dan enige vorderingen van onze troepen in de streek bij Diksmuide.

Berlijn, 28 oktober. Ambtelijke mededeling uit het grote hoofdkwartier:

De gevechten bij Nieuwpoort en Diksmuide duren nog voort. De Belgen hebben daar aanmerkelijke versterkingen gekregen. Onze aanvallen worden voortgezet.

Zestien Engelse oorlogsschepen hebben deelgenomen aan het gevecht tegen onze rechtervleugel. Hun vuur had geen uitwerking. Bij leper is de toestand gisteren onveranderd gebleven.

Ten westen van Rijsel is onze aanval met succes voortgezet.

Londen, 27 oktober. Ashmead Bartlett, de correspondent van de Daily Telegraph, seinde heden uit België:

De linie der bondgenoten tussen Nieuwpoort en Diksmuide heeft gedurende de drie laatste dagen een hevige druk moeten weerstaan, doch niets in de toestand rechtvaardigt het pessimisme, dat in sommige kringen aan de dag is gelegd. De Duitsers hebben langs dit gedeelte van het front een overstelpende kracht ontwikkeld en zijn er toch tot op dit ogenblik niet in geslaagd de gekanaliseerde IJzer te forceren.

Na de mislukking van de aanval op Diksmuide zochten zij een andere weg over de rivier. Tegenover Pervijze konden zij enige infanterieafdelingen met een pontonbrug overzetten, doch deze troepen werden de volgende morgen door de Belgische artillerie teruggedreven en de brug werd vernield. De Duitsers hadden zware verliezen doordat vele manschappen verdronken, terwijl een aantal hunner zich overgaf.

Vrijdag en zaterdag werden deze pogingen om de IJzer over te komen hernieuwd, maar verder naar het noorden, dicht bij Nieuwpoort, tussen de gehuchten Ramskapelle en Mannekensvere. Nieuwpoort werd hevig gebombardeerd. De granaten vernielden een groot aantal huizen en doodden vele burgers. De Fransen, die, gedekt door

het vuur van de oorlogsschepen, van de stad uit langs de kust voorwaarts drongen, maakten uitstekende vorderingen.

Ongelukkigerwijs begon de steeds toenemende druk op de Belgische troepen zich te doen gelden; dagen en nachten hadden deze moedige soldaten onder verschrikkelijk artillerievuur en herhaalde aanvallen van de vijandelijke infanterie in de loopgraven gestaan. De Duitsers staken met een aanzienlijke macht de IJzer over.

Zondag en maandag stelde de vijand wanhopige pogingen in het werk om zijn succes voort te zetten, doch zonder een el verder te komen. Op verschillende ogenblikken gedurende deze kritieke dagen zag het er uit, alsof de bondgenoten terug moesten trekken en de IJzerlinie opgeven. De strijd langs het gehele front is zeer hevig geweest en de verliezen zijn zeer groot. Maandagmiddag echter namen de gebeurtenissen een veel gunstiger loop. De Duitsers waren niet in staat hun vorderingen voort te zetten en er wordt gezegd, dat zij weer over de IJzer zijn teruggedreven. Verwoede aanvallen, zondagavond op het centrum bij Pervijze ondernomen, mislukten eveneens.

Een Duits regiment slaagde er in door de Belgische troepen voor Diksmuide te komen en de stad binnen te dringen. Hier werden zij in gesloten formatie door de machinegeweren verrast en vernietigd.

Zeer grote aantallen gevangenen zijn in handen van de bondgenoten gevallen. Vele groepen van Duitsers hebben zich vrijwillig overgegeven.

Tot op dit ogenblik is de toestand onveranderd gebleven. Het Belgische leger is nog vol strijd lust. De Franse troepen houden zich bewonderenswaardig. Men is nog niet buiten gevaar, doch een

algemeen gevoelen van optimisme heeft heden langs het gehele front de overhand.

Breda, 28 oktober. Wij vernemen over de aanhouding van de auto van de heer Laane, de Belgische consul te Roosendaal, door de Duitsers het volgende:

De heer Laane, vergezeld van zijn vrouw, benevens mevrouw Wijtema, prof. Meijers uit Leiden en de geestelijke Batenburg, bevond zich met een officiële zending van de commissie tot behartiging van de belangen der Belgische uitgewekenen op een inspectietocht door Lier, Aarschot, Leuven, Mechelen en Duffel. Op de terugweg werd de auto op een kruisweg nabij Antwerpen aangehouden. De heer Laane, die de zeer bars optredende Duitse officier met zijn hem door de Kommandantur te Antwerpen verstrekte papieren wilde bewijzen, dat hij zich op een officiële zending bevond, kreeg hiertoe geen gelegenheid. De officier zegde, dat hem het te Antwerpen gegeven verlof niet aanging. Hij stond onder bevel van Brussel en moest ondanks de protesten van de heer Laane de auto naar Brussel sturen. Daarop nam een Duitse chauffeur plaats aan het stuurtoestel en bracht het voertuig, waarin mevrouw Laane en pastoor Batenburg nog gezeten waren, naar Brussel, terwijl de overige leden van het gezelschap moesten achterblijven.

De heer Laane begaf zich daarop, onmiddellijk te Antwerpen naar de consul-generaal der Nederlanden, met wie hij generaal von Bodenhausen in diens woonhuis bezocht. Generaal Von Bodenhausen ontving hem zeer redelijk en betuigde zijn leedwezen over het gebeurde. Dat was, meende hij, te wijten aan zekere door de Duitse autoriteiten te Brussel genomen scherpe maatregelen tegen plezierreizigers, onder wie men spionnen vermoedde. Van de door Brussel genomen maatregelen had hij overigens geen kennis. Maandagmorgen begaf zich de heer Laane met de auto van de

gemeente Antwerpen naar Brussel, doch bij Vilvoorde gekomen, alwaar reeds een zevental Nederlandse automobielen stonden, werd hij aangehouden en onder geleide naar Brussel gebracht. Na een tijd lang antichambren kon hij het gebeurde ophelderen en spoedig daarna vond hij zijn echtgenote terug.

Deze noch pastoor Batenburg waren door de Duitsers lastig gevallen. Zij hadden in een hotel overnacht en maandag door bemiddeling van de Nederlandse vertegenwoordiger eveneens geprotesteerd. Na veel moeite gelukte het de auto van de heer Laane en de Antwerpse auto weer te vinden. Pastoor Batenburg moest te zes uur formeel bevrijd worden uit de Kommandantur, alwaar hij van 's middags 1 uur af, toen hij een brief van het Nederlandse gezantschap wilde overreiken, gevangen gezeten had, zonder dat men op zijn protest had acht geslagen.

Daarop moest de chauffeur van de Antwerpse auto nog uit de gevangenis verlost worden. Hij had 's morgens zijn papieren vergeten en was derhalve te Brussel gevangen gezet. Het kostte zeer veel moeite hem los te krijgen. Een Antwerpse chauffeur, die eveneens zonder papieren gereden had, zat al 18 dagen gevangen. 's Avonds was eindelijk alles in orde en kon het gezelschap met de twee auto's weer naar Antwerpen vertrekken.

Scheepvaart in België.

Terneuzen, 28 oktober. Sinds enige dagen zijn te Gent door Duitse autoriteiten enigszins strengere maatregelen genomen betreffende het verkeer te land en te water. Het verkeer te water is voor deze streek van groot belang, vooral voor de scheepvaart betreffende het vervoer van suikerbieten, waarbij ook de landbouw voornamelijk is betrokken. Het vervoer per spoor, dat reeds langs Mechelen-Terneuzen en Gent-Terneuzen is begonnen, zal weldra nog meer

worden uitgebreid. Voor het autoverkeer evenwel werden strengere maatregelen genomen. Het laatste besluit van de Duitse autoriteiten te Gent betreft de volgende bepalingen op de scheepvaart:

Slechts voor neutrale vaartuigen is de scheepvaart voorlopig geopend. Op het verbod tot invoer van ontploffingsmiddelen en dergelijke naar België wordt opnieuw gewezen. Uitvoer van België is slechts voor zekere artikelen toegestaan. De lijst hiervan ligt bij de havenmeester te Gent en in het Duitse vice-consulaat te Terneuzen ter inzage.

De schippers van vaartuigen van neutrale staten, die over Terneuzen door het kanaal naar Gent willen varen, hebben zich met overlegging van al hun documenten te wenden tot de Duitse vice-consul te Terneuzen. Deze is gerechtigd na onderzoek van deze documenten voor die neutrale vaartuigen een doorvaartbewijs voor een reis naar Gent en de terugreis naar Terneuzen uit te reiken. De doorvaartbewijzen moeten de namen bevatten van het vaartuig en de schipper en gestempeld zijn door de vice-consul te Terneuzen en door de commandant van Gent. Met bovenstaande bepalingen vervallen alle vroeger uitgereikte doorvaartbewijzen (Passierscheine).

Gedurende zeven dagen van de 25^e dezer af is het aan niet-neutrale vaartuigen (in deze voornamelijk Belgische), welke nadat Gent door de Duitse troepen bezet was in België gekomen zijn en die een geldig doorvaartbewijs voor de uitvaart bezitten, het terugkeren naar Nederland toegestaan. De overige zich in België bevindende vaartuigen van niet-neutrale staten moeten blijven liggen waar ze zijn. Het zich verplaatsen van de ene plaats naar de andere in België wordt slechts met verlofbewijzen, die de stempel dragen van de commandant van Gent, toegestaan.

Naar wij vernemen, behoeven de schippers van Nederlandse schepen, die thans het kanaal Terneuzen-Gent willen bevaren op het gedeelte, dat door de Duitse troepen is bezet, geen patent meer te nemen en zijn de vaartrechten daar afgeschaft.

Het communiqué van het Franse gezantschap te 's-Gravenhage omtrent de krijgsverrichtingen, luidt heden als volgt:

De strijd wordt onder dezelfde omstandigheden als gisteren voortgezet en blijft zeer bijzonder hevig tussen de Noordzee (monding van de IJzer) en de streek van Lens. Trouwens overal elders kenmerkt het gevecht zich door een hevige beschieting. De troepen der bondgenoten zijn op geen enkel deel van hun front teruggeweken en zijn voortgegaan met vorderingen te maken tussen Ieper en Roeselare, waar tal van gevangenen gemaakt en negen mitrailleuses veroverd zijn. Het artilleriegevecht, dat op verschillende gedeelten van het algemene slagveld, en met name in de streek van Soissons en van Berry au Bac geleverd wordt, is in ons voordeel beslist en geëindigd met de vernietiging van verscheidene batterijen van de tegenstander.

Zeppelin's.

Men schrijft ons uit Valkenswaard:

Twee personen, uit Hasselt naar hier gekomen, zeggen, dat er van zondagmorgen tot maandagavond niet minder dan acht zeppelin's zuidelijk van Hasselt in westelijke richting dreven.

In beslag genomen auto's.

Men meldt als uit Breda:

De zondag en maandag te Merksem in beslag genomen automobielen van de firma H. te Princenhage en van G. te Breda zijn nog niet terecht. Te Antwerpen is bij de Duitse bevelhebber geprotesteerd. Men kreeg evenwel de indruk, dat deze niet veel kon doen om het gebeurde te herstellen, daar de aanhouding en inbeslagneming op last van de Brusselse militaire autoriteiten geschiedde. Een chauffeur uit Breda is eveneens naar Brussel meegevoerd. Over zijn lot is niets naders bekend. De auto's bevonden zich niet te Brussel met plezierreizigers, doch brachten, zoals ze dat de laatste tijd geregeld doen, terugkerende vluchtelingen, wier woonplaatsen niet per spoor bereikt konden worden, weer naar de plaats hunner inwoning. Thans waagt zich geen enkele Nederlandse auto meer in België, zodat de vluchtelingen, die terug willen keren en in afgelegen plaatsen thuis horen, geen middelen van vervoer meer kunnen vinden. Men hoopt dat het de Antwerpse burgerlijke autoriteiten, die bij het herstellen van deze automobiendienst groot belang hebben, zal lukken de vrijlating van de voertuigen te bewerken. Voor de in beslag genomen auto's is geen enkel ontvangstbewijs verstrekt. Een auto van de firma H. geraakte na de inbeslagneming onmiddellijk defect en moest naar Brussel worden gesleept.

De Duitsers hebben zaterdag de overgang over de gekanaliseerde IJzer geforceerd. Het is nu woensdag en er is nog geen bericht gekomen, dat zij van dat voordeel gebruik hebben kunnen maken.

Koning Albert en het Belgische leger.

Sedert de Belgische regering te Havre is gevestigd, wordt er, naar we reeds gemeld hebben, door het ministerie van Oorlog driemaal per week een blad uitgegeven, Le Courier de l'Armée, een soldatenkrant in de Franse en Vlaamse taal. Elke compagnie, eskadron en batterij ontvangt geregeld 10 exemplaren.

In het nummer van 20 dezer wordt een proclamatie van koning Albert gepubliceerd, waarin hij herinnert aan de gebeurtenissen van de laatste maanden en aan de woorden door de minister-president op 4 augustus in het Parlement uitgesproken: “België kan overwonnen worden, maar nimmer onderworpen”.

Koning Albert zegt in zijn proclamatie verder:

“Officieren, onderofficieren en soldaten, gij hebt gedurende twee maanden met voorbeeldige moed en zeldzame volharding gestreden. Toch vermocht gij de invasie niet te stuiten. Maar België is niet onderworpen en het Belgische leger niet vernietigd. Dankzij de terugtocht uit Antwerpen, zijn belangrijke strijdkrachten intact gebleven. Door de aanvulling met rekruten en vrijwilligers kan het veldleger weer volledig op sterkte gebracht worden, zodat het de strijd kan voortzetten aan de zijde van de Franse en Engelse legers.

Samen zullen de bondgenoten voet voor voet de vijand terugdringen, die de oorlog heeft voorbereid en tegen ons geweldige strijdmiddelen in actie heeft gebracht.

Soldaten! Onze steden zijn verbrand, onze huizen vernield. De rouw in ons geliefd vaderland is algemeen. Maar nog gruwelijker rampen zullen onze landgenoten treffen, als gij hen niet bevrijdt van de indringer. Dit is gebiedende plicht voor u.

Eens, na een nederlaag, zegde een grote koning van Frankrijk: “Alles is verloren, behalve de eer!” Gij hebt uw ongelukkig vaderland bedekt met roem. Thans moet dat vaderland weer worden opgericht. Soldaten, voor u is meer te winnen dan roem alleen: gij kunt uw vaderland bevrijden, met de hulp van onze dappere bondgenoten.

In Antwerpsche Tijdingen komt de burgemeester van Antwerpen, Jan de Vos, op tegen de wijze, waarop het te Bergen op Zoom

verschijnende Journal des Réfugiés over de overgave van Antwerpen geschreven heeft. Burgemeester de Vos schrijft onder meer het volgende over het optreden van het Belgische kamerlid Franck, dat in onze krant reeds herhaaldelijk ter sprake is gekomen:

De bevolking zal nooit genoeg de waarde schatten van de diensten die meneer Franck haar bewezen heeft in de tragische uren, die wij doorleefd hebben. Hoewel gevraagd door de regering, op het oogenblik van haar vertrek, om in den vreemde een belangrijke en officiële zending te gaan vervullen, heeft meneer Franck verkozen bij zijn medeburgers te blijven en, op mijn dringende vraag, heeft hij niet alleen de last van mijn mandaat helpen dragen, maar er het grootste deel van op zich genomen.

Gebroken door ontberingen, door vermoeidheid en door de aandoeningen van die schrikkelijke dagen, ben ik gedwongen geweest, na de overgave der stelling, mijn geschokte gezondheid te verzorgen en een volstrekte rust te nemen.

Het is dan dat meneer Franck, die ook de functie van voorzitter der intercommunale commissie heeft willen aanvaarden, de zware en moeilijke taak der onderhandelingen met de Duitse militaire overheden in handen genomen heeft naar aanleiding der bezetting.

Burgemeester De Vos voegt hier aan toe, dat noch van de kant der overheid noch van de kant der bevolking één enkele stap gedaan werd om de beslissingen van de militaire overheid te beïnvloeden. Al degenen, die in Antwerpen gebleven zijn, hebben op stoïcijnse wijze de gevaren en de angsten der beschieting doorstaan.

Charleroi.

Uit Breda schreef men ons gisteren:

Heden kwam er te Breda, op de doorreis naar Engeland, een ingezetene van Charleroi met drie dames aan. Zij hadden, zo vernamen wij, de gehele weg van Brussel en Mechelen tot aan de Nederlandse grens te voet afgelegd. De man was schrijver van beroep, hij leverde artikelen voor wetenschappelijke tijdschriften; de oorlog ontroofde hem evenwel zijn middelen van bestaan, zodat hij ten einde raad besloot met zijn familie naar Engeland te gaan. Een staatspensioen, dat hij tot dusver genoot, was hem de laatste twee maanden evenmin uitbetaald; de Banque Nationale te Charleroi staat sedert de komst van de Duitsers onder Duitse controle en voldoet de vorderingen, die men op de Belgische staat heeft, niet meer.

Hij deelde het een en ander mee over de gebeurtenissen tijdens de bezetting der stad door de Duitsers, feiten, die ons uit reeds vroeger gepubliceerde verhalen bekend zijn. Ook hier legden de Duitsers onmiddellijk beslag op de gemeentekas en legden de stad een oorlogsschatting op, onze zegsman sprak van 40 miljoen frank, waarvan door de notabelen der stad terstond 2 miljoen gestort werd. Later heeft men van de wijze, waarop de rest van de schatting moest worden voldaan, niet meer gehoord. wel worden door de Duitsers veel koopwaren en levensmiddelen opgevorderd, in ruil waarvoor bons, tot dusver onbetaald, worden verstrekt.

Charleroi is sedert de komst der Duitsers zo goed als van de wereld afgesneden te beschouwen. Ook hier plakken de Duitsers hun officiële oorlogsberichten aan, die door niemand worden geloofd. Kranten worden bijna niet meer gezien, behalve af en toe wat Duitse bladen.

In de stad wordt verbazend veel armoede geleden. Het industriële leven staat zo goed als stil. De welbekende Grandes Usines d'Electricité, waar 3000 werklieden brood vonden, werken thans slechts 4 uur per dag en daar de Duitsers onlangs bijna al het metaal,

de grondstoffen voor de te vervaardigen werktuigen, hebben opgeëist, vreest men, dat spoedig de fabriek geheel zal worden stopgezet.

Een uitzondering vormen de talrijke suikerfabrieken, gelegen in de omtrek van Thuin, ten zuiden van Charleroi. In die streek zijn op bevel van de Duitsers de beetwortelen gerooid en vervoerd naar de fabrieken, die met volle kracht werken.

Van gemeentelijke en rijksbelastingen is in de laatste maanden niet meer gerept, doch sedert het begin van de suikercampagne zijn Duitse douanebeambten aan de suikerfabrieken verbonden.

Het provinciale bestuur van Henegouwen heeft dezer dagen, hoogstwaarschijnlijk in opdracht van de Duitse autoriteiten, werklieden opgeroepen voor de bewaking van de arbeid in de mijnen van het Borinage-gebied, doch de opkomst van de mijnwerkers is, volgens het beweren van onze zegsman, zo gering, dat slechts enkele putten kunnen werken. Arbeidslonen worden door de fabrieksdirecties met bons betaald, die ook in de winkels tot betaling der levensmiddelen aangenomen moeten worden.

Enige weken geleden was aan de dienstplichtigen in de omstreken van Charleroi bekend gemaakt, dat de lichten 1914 en 1915 voor het Belgische leger moesten opkomen. Daarop hebben de Duitse autoriteiten aan de jongelieden en weerbare mannen verboden om de plaatsen van hun inwoning te verlaten en als waarborg hebben zij overal gijzelaars genomen.

De burgers werden overigens in hun bewegingen niet bijzonder gehinderd en mannen boven de dienstplichtige leeftijd, benevens de vrouwen, konden ongehinderd de stad in en uit. Van personenvervoer op de spoorwegen was in het geheel geen sprake,

de lijnen waren geheel in beslag genomen door het vervoer van troepen en voorraden. Onze zegsman woonde tegenover het station en heeft opgemerkt, dat er, sedert de Duitse bezetting, gedurende een periode van een maand per dag gemiddeld dertig treinen, elk bestaande uit 40 à 50 wagons, in zuidelijke richting voorbijkomen.

De treinen waren uit allerlei materieel samengesteld. Ook zijn ontzaglijk veel voorraden en geschut gepasseerd. Voornamelijk Duitse locomotieven doen dienst.

Treinen met gewonden en krijgsgevangenen kwamen in omgekeerde richting eveneens dagelijks voorbij. De zwaargewonden werden dikwijls vervoerd in Rode Kruiswagens, die uit twee verdiepingen bestaan.

Na de val van Maubeuge zijn de aldaar krijgsgevangen gemaakte Fransen over Charleroi naar Duitsland vervoerd. Daar verscheidene van deze transporten geruime tijd in Charleroi stilhielden, had onze zegsman dikwijls gelegenheid, met de Fransen te spreken. Hen werd herhaaldelijk bevestigd, dat de bezetting van Maubeuge uit niet meer dan 27.000 man bestond, terwijl de Duitsers steeds bekend maakten, 45.000 soldaten en officieren te hebben gevangen genomen.

De streek tussen Charleroi en Brussel was zeer rustig. Er waren weinig Duitse troepen en het reisgezelschap kon ongehinderd de Nederlandse grens bereiken. Daar ontfermden zich burgers over de dodelijk vermoeide uitgewekenen. Voor het eerst na zeer lange tijd konden zij thans rust nemen en goed gevoed worden.

Zwerftochten op het oorlogsterrein.

Brussel, 25 oktober.

Een onzer oorlogscorrespondenten schrijft:

In deze oorlog speelt de chauffeur een grote rol.

Hoe langer we het gevecht van nabij volgen, des te meer komen we tot de overtuiging, dat een dergelijk veldtochtplan eenvoudig onmogelijk uitgevoerd zou kunnen worden zonder de chauffeur. Het aanzienlijk verlies aan automobielen van de Belgen, die er 300 in Antwerpen en 500 in Oostende moesten achterlaten, is voornamelijk in het gebrek aan chauffeurs te zoeken.

De Duitsers hadden klaarblijkelijk een enorm aantal soldaten tot de chauffeursdienst opgeleid, want terwijl we bij de Belgen herhaaldelijk konden constateren, dat de soldaat, die de chauffeur vergezelde, van de motor niets afwist, en de voortbeweging van de auto dus geheel van het welzijn van de chauffeur afhing, is het bij de Duitsers opvallend, dat niet alleen de hele bemanning van de wagen tot het automobielkorps behoort, maar dat men overal soldaten aantreft, die, ofschoon op het ogenblik niets ermee te doen hebbend, toch op de hoogte zijn, en elk ogenblik in staat met een automobiel weg te rijden.

Bij de vlucht van het Belgische leger van Brugge naar Oostende beschreef ik u de eindeloze rij van honderden automobielen, die aan de overzijde van het kanaal kwamen aanstuiven, maar daarbij was het merkwaardige, dat de meesten dezer auto's slechts bemand waren door de chauffeur en een of ten hoogste twee soldaten of officieren, terwijl ik er zelfs verscheidene zag met niemand erin dan de chauffeur.

Het gevolg hiervan is duidelijk. Overkomt de chauffeur iets, zo moet de wagen achtergelaten worden, en zelfs bij een enigszins ernstige "panne" is hij verplicht, daar de nodige hulp ontbreekt, de wagen aan zijn lot over te laten. Zo vonden wij dan ook inderdaad overal langs de Belgische wegen achtergelaten automobielen staan, in meer of

minder gehavende staat, en een Duits soldaat vertelt ons, dat deze door de eerste vinder in bezit genomen, en voor een kistje sigaren of ook wel eens voor een paar mark verkocht worden. Nu rijden de Duitsers natuurlijk op het ogenblik met het raarste mengelmoesje wagens, dat men zich denken kan, maar de kern van hun legeretros vormen toch de bekende grijze legerauto's, die voor het merendeel van voren van een oplopende ijzeren stang voorzien zijn, die boven de hoofden der reizigers in een krul eindigt, en dienen moet om de veelvuldige ijzerdraden, die door Belgen en Fransen over de weg gespannen worden, en de hoofden der inzittenden in gevaar brengen, door te snijden.

Op het gebied van vrachtauto's kan men hier ook het laatste snuffje zien

De gewone vrachtwagen is ook in Holland bekend, maar de Duitsers hebben nu een uiterst sterke motorwagen gebruikt, die een sleepwagen trekt, waarbij onze bekende verhuiswagens in het niet verzinken. Zulke huisjes op wielen heb ik nog nooit gezien. Men ziet dozijnen bij dozijnen van zulke wagens, die elk duizenden kilo's levensmiddelen transporteren, voorbijkomen. Natuurlijk is het reizen met dergelijke gevaarten niet altijd even plezierig, want ze zijn log en overkomt de eerste wagen een ongeluk, dan is soms de hele weg gebarricadeerd en moet de nasleep wachten. Dat weten de Fransen dan ook zeer goed en talloos zijn de listen en lagen, die zij in het werk stellen om deze konvoien op te vangen of te vernielen.

Een der Duitse chauffeurs, met het ijzeren kruis versierd, wijst ons op een vers graf even voorbij Valenciennes en vertelt ons hoe daar 16 van zijn kameraden begraven liggen. Een uhlaan kwam de zijweg afrijden en hield het konvooi op, maar ofschoon het bijna onmiddellijk bleek, zo vertelt de Duitser, dat dit een verklede Fransman was, hadden de in hinderlaag liggende vijanden de tijd

gehad de eerste wagen, die benzine vervoerde, in brand te schieten en verscheidene der begeleiders te doden. Natuurlijk was iedereen dadelijk bij de geweren, maar het was hopeloos. Bijna allen vonden hierbij de dood en de bemanning der beide laatste wagens ontkwam slechts doordat een van hen de tegenwoordigheid van geest had de sleepwagen af te koppelen en met de motorwagen terug te rijden, zo vertelde ons een Duitse chauffeur. Sedert dit ongeluk is, volgens onze zegsman, de dekking der konvoien versterkt, en er rijden steeds enige ruiters en wielrijders voor en achter de konvoien om dergelijke onverhoedse aanvallen te voorkomen.

Na Valenciennes komen we spoedig op de lijn, die de Duitsers bij ons vorig bezoek op 1 oktober bezet hielden en die over St. Quentin naar Castelet en vandaar de Schelde volgend tot Denain, van hier af vrijwel noordelijk tot St. Amand les Eaux en Doornik loopt. We moeten hier een vooruitgang voor de Duitsers van meer dan 50 km constateren, want nu zijn Bapaume en Douai bezet, terwijl het geschutvuur maar steeds duidelijker is en er tussen Arras en Lens reeds gevochten wordt. Onze weg voor het eerst bij Denain en dan bij Bouchain over de Schelde. Hier zien we weer verwoeste spoorwegbruggen, die door de Fransen zelf opgeblazen werden. Want in Douai is een grote benzinefabriek en de Duitsers, die het handiger vonden zich daar te provianderen dan van Duitsland uit, zonden voortdurend treinen naar Douai, die met benzine beladen terugkwamen. Toen de Fransen, versterkt door de Engelsen, in het einde van september deze streken energiek bezetten, was hun eerste werk de Scheldebruggen op te blazen, zodat de Duitse benzinetrein op zijn volgende tocht bijna te water raakte. Maar nu hebben de Duitsers Douai met de hele benzinevoorraad. Tussen al die troepen, kanonnen, veldkeuken, ammunitie- en proviandwagens, die in dezelfde richting als wij naar het front rijden, komt één ogenblik van opstopping, als we een lange rij wagens tegenkomen, die uit de slag langzaam terugkeren. Wij

behoeven het niet de vragen wat dit beduidt. Jongemannen worden hier teruggebracht in deze treurige stoet, misschien voor het leven gebroken. De lichtgewonden helpen hier en daar de voerman een handje mee, of laven hun meer gewonde kameraden. Ze komen van vóór Arras. Vandaag is daar een stormaanval, zegt een blozend jong soldaatje, wiens arm in een doek steekt, en Arras wordt zeker genomen, want we hebben al vier dagen gebombardeerd.

Sedert zondag 18 oktober staat Arras onder het vuur, en het stadhuis, dat reeds vroeger in brand geschoten was, is de 21^e oktober verder vernield, terwijl ook de stad zelf en het belfort erg geleden moeten hebben. Maar het kanongebulder houdt nog steeds aan, nu we Douai binnenrijden, dus het schijnt, dat Arras zelf tenminste vandaag 22 oktober nog niet genomen is.

In Douai is wel het meest verrassende nieuwtje, dat hier het zesde legerkorps onder de kroonprins van Beieren, dat wij ergens bij Belfort waanden, zijn hoofdkwartier heeft opgeslagen. Prins Rupprecht was, zoals men weet, met de zuster van koningin Elisabeth van België getrouwd, en het kan dus best wezen, dat hij hier in de buurt eens tegenover zijn zwager komt te staan. Zijn legerkorps is trouwens niet het enige, dat van de Franse fortelinie naar hier gevoerd werd, want in Valenciennes ligt het 14^e armeekorps, tenminste de reserven ervan, dat vroeger ook westelijker stond.

Posten vinden we hier in het geheel niet meer, maar het wemelt van soldaten, die voor een groot deel het ijzeren kruis dragen, een bewijs, dat zij reeds heel wat meegemaakt hebben, en nu bij de reserve staan. We rijden door de buitenwijken naar het westen om zoveel mogelijk onopgemerkt de weg naar Arras te bereiken, maar vallen juist met de neus in de boter als we tussen twee regimenten geraken, die marsvaardig staan, en waarvan de officieren onze passen onderzoeken. Wel zeggen ze, dat we niet door kunnen, want dat er

hevig gevochten wordt op de grote weg, maar we maken er ons af met de algemene opmerking, dat we dan wel op zij af zullen gaan, en zetten onze reis voort.

Troepen allerwegen! Na Brebières krijgen we de mooie macadamweg, die een der punten van de wegenster vormt, waarvan Arras het middelpunt is en waardoor het zo beroemd is. Want een blik op de kaart zal u leren, waarom er om het bezit dezer stad zo gevochten wordt. Niet minder dan 12 prachtige wegen voeren van daaruit in alle richtingen en Arras is de sleutel, die de toegang en het gebruik ervan moet verschaffen.

In de Nation staat een ingezonden stuk, ondertekend: Ellen Walsh, waarin wordt betoogd, dat Engeland ons land van een deel van de zorg voor de Belgische vluchtelingen moet ontlasten. In de loop van haar betoog zegt de schrijfster:

“Het is duidelijk, dat een kleiner land als Nederland, met een normale bevolking van vier of vijf miljoen” (we zijn over de zes heen) “een zo grote instroming” (de schrijfster heeft gehoord, dat er alleen in Zuid-Holland anderhalf miljoen Belgen zijn) “niet kan onderhouden zonder er onder te lijden. Reeds is er nergens in Zuid-Holland wit brood te krijgen, behalve voor zieken. Rijk en arm moeten er een grof bruin brood eten, grotendeels samengesteld uit zemelen en aardappelen. Het is niet onsmakelijk, maar een welbekend dokter zegt, dat het zeer prikkelend is en niet zeer voedzaam.”